

Tomasz Młynarski

dr hab. prof UJ, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Jagielloński

Damien Thiriet

dr, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych, Uniwersytet Jagielloński

Krzysztof Soloch

Institut Supérieur de l'Armement et de la Défense (ISAD)

Doświadczenia obrony terytorialnej we Francji

Wprowadzenie

Francja jest jednym z najpotężniejszych krajów w Europie pod względem politycznym, gospodarczym i militarnym. Kraj ten, który prowadzi bardzo aktywną politykę międzynarodową o cechach mocarstwowych, odgrywając przy tym rolę mocarstwa światowego, ma bowiem gwarantować Francji pełną niezależność i możliwość obrony własnych interesów. Jako atrybuty mocarstwowości i instrumenty wpływu francuskiej dyplomacji wymieniane są, obok stałego miejsca w Radzie Bezpieczeństwa ONZ, m.in.: niezależny system obrony wyposażony w znaczny i wiarygodny arsenał broni atomowej, największe siły zbrojne spośród państw UE oraz rozbudowaną strukturę sił zbrojnych składających się z „mobilnych” wojsk operacyjnych i z „miejscowych” wojsk obrony terytorialnej. Tradycje tych ostatnich sięgają Rewolucji Francuskiej z 1789 roku i utworzonej wówczas Gwardii Narodowej.

Rezerwa obywatelska jako komponent struktury wojskowej we Francji

Francuskie wojsko wkroczyło w nową erę w 1996 roku wraz z decyzją o ustanowieniu zawodowych sił zbrojnych oraz zaniechaniu poboru powszechnego¹. Zawieszenie po-

¹ *Loi no 97-1019 du 28 octobre 1997 portant réforme du service national; Loi n°99-894 du 22 octobre 1999 portant organisation de la réserve militaire et du service de défense*, Legifrance.gouv.fr [dostęp: 3.03.2017].

wszechnej służby wojskowej, podniosło rolę i znaczenie tzw. rezerwy wojskowej (francuski odpowiednik obrony terytorialnej). Zmiany te pociągały za sobą spadek liczebności wojsk z ok. 500 tys. osób w 1995, do 275 tys. w roku 2013. Zamknięcie dużej liczby koszar uderzyło w gospodarkę wielu średnich miast. Utrata kontaktu bezpośredniego (służba wojskowa) i pośredniego (obcowanie z garnizonem) z wojskiem zmusiła do gruntowej odbudowy więzi wojska z narodem. Szczególną rolę w procesie budowania tych więzi odgrywa tzw. rezerwa, która jest komponentem sił zbrojnych przeznaczonym do prowadzenia działań obronnych we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi oraz wsparcia działań pozamilitarnych, w tym m.in. realizacji przedsięwzięć z zakresu zarządzania kryzysowego i zwalczania klęsk żywiołowych na terenie kraju.

Historia francuskiej obrony terytorialnej ma swoją genezę w Gwardii Narodowej (*La Garde Nationale*), stworzonej przez Marie Joseph de La Fayette w 16 lipca 1789 r., aby bronić Paryż przed domniemaną reakcją króla. Na jej wzór powstały podobne siły na prowincji. Marsylianka zawdzięcza zresztą swoją nazwę gwardzistom z Marsylii, którzy ją śpiewali po ulicach Paryża latem 1792 r.

Gwardia Narodowa stała się zbrojną ręką burżuazji. Jej członkowie musieli być wyścigowo majątni, aby kupić sobie broń i mundur. W trakcie Wielkiej Rewolucji Francuskiej, tak jak i podczas XIX-wiecznych zrywów, przyszło jej bić się pod sztandarem demokracji. Przyczyniła się ona do obalenia królów 10 sierpnia 1792² i 22–24 lutego 1848 roku³. Nic dziwnego zatem, że dwukrotnie została zlikwidowana przez rządy dążące do ograniczenia swobód demokratycznych – w 1827 i ostatecznie w 1851 roku. Z drugiej strony Gwardia Narodowa nie raz strzelała do zwolenników radykalnej rewolucji. Tak było 17 lipca 1791⁴, 21–24 listopada 1831⁵ i przede wszystkim 23–26 czerwca 1848 roku⁶.

Rola wojskowa tych sił była drugorzędna w stosunku do roli ich sił porządkowych. Kolejne siły pomocnicze miały spełniać rolę wojskową. W 1868 r. powołano *garde nationale mobile*, aby wyrównać dysproporcję sił w stosunku do Prus. Służba wojskowa opierała się na losowaniu. Ci, którzy wylosowali „szczęśliwy numer” bądź zdołali się wykupić, byli całkowicie zwolnieni ze służby. Po reformie z 1868 r. trafiali do rezerwy

² 10 sierpnia 1792 r., sankiuloci – czyli rzemieślnicy dzielnic robotniczych, gwardziści z Paryża i tzw. *fédéraux*, czyli członkowie Gwardii Narodowej z prowincji szturmowali pałac w Tuileries. Król Ludwik XVI został aresztowany. D. Richet, *Journées révolutionnaires*, [w:] F. Furet, M. Ozouf, *Dictionnaire critique de la Révolution française. Événements*, s. 214–215.

³ 22 lutego 1848 r. doszło do burzliwych wystąpień republikanów w Paryżu. Kiedy król żądał następnego dnia interwencji Gwardii Narodowej, ta przeszła na stronę buntowników, co zmusiło króla do ucieczki. II Republikę ogłoszono 24 lutego 1848 r. Warto dodać, że Gwardia Narodowa nie uczestniczyła w rewolucji z lipca 1830 r. przeciwko królowi Karolowi X, gdyż została wcześniej zlikwidowana jako politycznie niepewna. Została ponownie uformowana na samym początku panowania Ludwika Filipa w 1830 r. F. Furet, *La Révolution. II. 1814–1880*, 1988, s. 108–109, 130, 207–209.

⁴ 17 lipca 1791 r. paryska Gwardia Narodowa strzelała do demonstrantów domagających ukarania króla po jego nieudanej ucieczki z czerwca 1791. D. Richet, *op. cit.*, s. 212.

⁵ W listopadzie 1831 doszło do buntu *canuts*, to jest tkaczy z Lyonu. Doszło do walk z miejscową Gwardią Narodową i wojskiem.

⁶ W czerwcu 1848 r. doszło do kolejnych walk ulicznych w Paryżu. Tym razem rzemieślnicy paryscy podnieśli klęskę. Bunt stłumiło z pomocą Gwardii Narodowej z Paryża i gwardzistów ściąganych z prowincji. F. Furet, *op. cit.*, s. 248–255.

i musieli ćwiczyć 15 razy w roku⁷. W sierpniu 1870 roku, w obliczu spodziewanego konfliktu z Prusami, parlament podjął uchwałę o powstaniu Gwardii Narodowej Terytorialnej (*Garde Nationale Sédentaire*), którą zasilić mieli mieszkańcy zagrożonych miejscowości⁸. Ostatecznie w 1872 roku Zgromadzenie Narodowe rozwiązało Mobilną Gwardię Narodową, wprowadzając jednocześnie obowiązek 5-letniej służby wojskowej⁹. Republikańską tradycję wojskową budowano wokół poborowego. W idei „narodu pod bronią” upatrywano źródło zwycięstwa w wojnach rewolucyjnych.

Likwidacja powszechnej służby wojskowej nie sprawiła, że idea obrony terytorialnej wróciła do agendy politycznej. Istnienie XIX-wiecznej Gwardii Narodowej było znane tylko nielicznym specjalistom, a względy budżetowe nie zachęciły do powołania nowej siły. Nie chcąc dopuścić do rozdziału wojska od społeczeństwa pobór zastąpiono powszechną służbą narodową. Celem zachowania więzi obywatelski z wojskiem, na poziomie szkół średnich, została wprowadzona obowiązkowa nauka o obronności, jako element programów nauczania obywatelskiego. Od 1998 roku 18-latkowie obowiązkowo uczestniczą w jednodniowym szkoleniu zwanym „Dzień Obronności i Obywatelstwa” (*JDC, la journée Défense et citoyenneté*), zapoznając się z działaniami wojska, uzyskując informację o służby ochotniczej, zwiedzając bazę, czy słuchając weteranów misji zagranicznych. Wzmocnieniu powiązań między siłami zbrojnymi a społeczeństwem służy zapoznanie się z wartościami obywatelskimi, działaniami wojska, m.in. poprzez zwiedzanie baz czy słuchanie weteranów misji zagranicznych i aktywistów ochotniczej służby rezerwy obywatelskiej. Osobną kwestią jest położenie dużego nacisku na politykę pamięci ukierunkowanej na podtrzymywanie więzi między wojskiem a narodem. Budowa pomników ku czci poległych w misjach zagranicznej wpisuje się w tą tendencję.

Do niedawna mało kto wiedział o istnieniu rezerwy obywatelskiej. Była to oferta skierowana do specjalistów z dziedziny bezpieczeństwa zewnętrznego i wewnętrznego, m.in. po to, aby zasilali francuskie misje pokojowe zagranicą. Ochotnicy francuskiej rezerwy wojskowej w świetle *Białej księgi* (2013) stanowią integralną część francuskiego modelu armii, która bez tego komponentu nie byłaby w stanie dobrze pełnić wszystkich misji i zadań na terytorium kraju, obejmujących jego obronę lub interwencji w sytuacjach kryzysowych¹⁰. Okoliczności uległy zmianie po zamachach z 2015 roku. Długofalowe patrolowanie ulic i ochrona budynków w ramach operacji „Sentinelle” m.in. szkół i synagog, przekraczała możliwości fizyczne wojska i policji¹¹. Zaczęto się zastanawiać nad przekazaniem tej misji rezerwie obywatelskiej.

⁷ J.-J. Becker, *La France, la nation, la guerre: 1850–1920*, 1995, s. 48.

⁸ *Garde Nationale Sédentaire*, Bibliothèque nationale de France, <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k370547v/f1.image> [dostęp: 7.03.2017].

⁹ *Historique de la réserve*, Ministère de la Défense, <https://www.reserve-operationnelle.ema.defense.gouv.fr/index.php/armee-de-l-air/la-reserve/historique/485-historique-de-la-reserve> [dostęp: 7.03.2017].

¹⁰ *Livre Blanc Défense Et Sécurité Nationale*, 2013, s. 120.

¹¹ Decyzje o rozpoczęciu operacji wojskowej „Sentinelle” podjął François Hollande w styczniu 2015 r. Blisko 10 tys. żołnierzy (z czego 7 tys. w rejonie paryskim) miało odtąd zapewniać całodobową ochronę kilkuset obiektów w całym kraju.

Instytucje bezpieczeństwa narodowego i struktura dowodzenia we Francji

We Francji konstytucyjnie najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych jest prezydent. Konstytucja Francji czyni z prezydenta „gwaranta niepodległości narodowej, integralności terytorium oraz przestrzegania traktatów” (art. 5) i „zwierzchnika sił zbrojnych (*chef des armées*). Przewodniczy on najwyższemu radom i komitetom obrony narodowej” (art. 15)¹². Prezydent przewodniczy Radzie Obrony i Bezpieczeństwa Narodowego (*Conseil de défense de la sécurité nationale*), organowi odpowiedzialnemu za narodowe bezpieczeństwo oraz analizę „wszystkich spraw i polityk publicznych pod kątem obrony i bezpieczeństwa narodowego”, za które konstytucja czyni Prezydenta republiki „odpowiedzialnym”. W skład Rady wchodzi premier, ministrowie obrony, spraw wewnętrznych, gospodarki, budżetu i spraw zagranicznych i europejskich oraz – na wezwanie prezydenta – inni ministrowie.

Ustanowiony w V Republice układ sił między rządem i prezydentem oznacza, że ten ostatni „określa i prowadzi politykę narodu [...] dysponuje administracją i siłą zbrojną” (art. 20). Premier zaś „jest odpowiedzialny za obronę narodową” (art. 21) i sprawuje kierownictwo ogólne, a także kierownictwo wojskowe w tej sferze. Decyduje o przygotowaniu i prowadzeniu operacji (CD, art. L1131-1)¹³. Premier odpowiada przed parlamentem za politykę bezpieczeństwa narodowego i dba o jej spójność.

Wyjątkowa rola prezydenta wynika z praktyki wprowadzonej przez generała de Gaulle’a w latach 1958–1969. Obrona narodowa i polityka zagraniczna stały się jego tzw. domeną zastrzeżoną, a kolejni prezydenci nie oddali tego monopolu. W sytuacji, gdy premier pochodził z innego obozu politycznego (tzw. *cohabitation*/koabitacja), prezydent dzielił najwyżej z nim sprawy zagraniczne, zachowując przewagę w wojskowych.

Parlament współtworzy politykę kraju biorąc udział w przygotowaniach *Białej Księgi* i uchwalając 6-letnie ustawy programowe (*lois de programmation*) dla wojska czy dla administracji bezpieczeństwa wewnętrznego. Najważniejsza struktura międzyministerialna to utworzony przy premierze, 23 grudnia 2009 roku, Sekretariat Generalny Obrony i Bezpieczeństwa Narodowego.

Minister obrony, któremu polegają siły zbrojne i ich służby, odpowiedzialny jest za przygotowanie i wdrożenie polityki obronnej. Wojskową strukturę dowodzenia charakteryzuje silna tradycja podporządkowania władzy politycznej. Szef Sztabu Generalnego wojsk (CEMA, *le chef d’État-Major des armées français*) jest zarazem najwyższym dowódcą oraz doradcą prezydenta (który dysponuje też osobistym sztabem generalnym) i rządu¹⁴. Pod zwierzchnictwem (*sous l’autorité*) prezydenta i rządu, jest odpowiedzialny za użycie sił (*emploi des forces*) i zapewnia

¹² *Constitution de la République française*, 4 octobre 1958 (version mise à jour en janvier 2015), <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp> [dostęp: 5.03.2017].

¹³ *Code de la défense*, Legifrance, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=LEGITEXT000006071307&idArticle=LEGIARTI000020932642> [dostęp: 7.03.2017].

¹⁴ Szef Sztabu Generalnego jest odpowiedzialny za opracowanie planów użycia sił, a także koncepcji i doktryn ich użycia.

dowodzenie (*assure le commandement*) operacjami wojskowymi. Jest on doradcą wojskowym rządu i odpowiada za ogólną organizację sił zbrojnych, ich przygotowanie moralne i fizyczne, współpracę oraz doprowadzenie do stanu użyteczności operacyjnej. Odpowiada za wywiad wojskowy i międzynarodowe stosunki wojskowe. Szef Sztabu Generalnego przekłada dyrektywy prezydenta i rządu na rozkazy, jest odpowiedzialny za użycie sił oraz dowodzenie operacjami wojskowymi. Wspomagany jest przez Sztab Generalny wojsk (EMA, *l'État-major des armées*) kierowany przez naczelnego dowódcę (*major général des armées*) wspieranego przez wiceszefów sztabu. Podlegają mu bezpośrednio szefowie sztabów każdej z trzech rodzajów sił zbrojnych (jest zwierzchnikiem szefów sztabów sił lądowych, marynarki i sił powietrznych), dowódcy wojskowi terytoriów zamorskich i misji zagranicznej oraz oficerowie generalni stref obronnych i bezpieczeństwa.

Szefowie sztabów wojsk lądowych, marynarki i sił powietrznych doradzają szefowi Sztabu Generalnego i wspomagają go w zakresie spraw dotyczących swoich rodzajów sił. Są odpowiedzialni za rekrutację, szkolenie i dyscyplinę, a także zapewniają ich przygotowanie operacyjne¹⁵. Za dowodzenie operacyjne odpowiedzialność ponoszą dowództwa naczelne (*commandements en chef*), wyższe dowództwa (*commandements supérieurs*) i dowództwa specjalne (*commandements spécialisés*)¹⁶. Za użycie sił odpowiedzialni są odpowiednio dowódcy organiczni i dowódcy operacyjni.

Reorganizacja wojsk, rozpoczęta w 2008 r., prowadzona jest według czterech naczelnych zasad: 1) autonomii strategicznej, tzn. zdolności do prowadzenia misji samodzielnie albo w roli decydenta; 2) spójności modelu wojsk ze sposobem ich zaangażowania, czyli wojsko musi być w stanie prowadzić wojnę klasyczną, operacje zarządzania kryzysem i bronić żywotnych infrastruktur kraju; 3) rozróżnienia sił, obejmującego jednostki, które priorytetowo będą ćwiczyć rodzaj misji, do których są predestynowane 4) kompatybilności, tj. zintegrowania rzadkich i krytycznych funkcji między siłami.

Od zakończenia zimnej wojny wydatki obronne Francji regularnie są zmniejszane osiągając krytyczny poziom 1,77% PKB w 2017 r. który uważany jest jako zbyt niski jak na ambicje Francji¹⁷. Planowane kolejne cięcia budżetowe zostały jednak ograniczone z uwagi na mobilizację w kraju po zamachach w redakcji czasopisma Charlie Hebdo, a także ze względu na utrzymywanie dużej aktywności w operacjach prowadzonych poza granicami kraju (*opérations extérieures/OPEX*).

Bezpieczeństwo wewnętrzne we Francji zabezpiecza żandarmeria narodowa w obszarach wiejskich, a policja narodowa w miejskich. Bezpieczeństwo wewnętrzne wspiera skomplikowana struktura policyjnych sił specjalnych, m.in.: jednostka antyterrorystyczna policji GIPN (Grupa Interwencyjna Policji Narodowej), Siła Interwencyjna Policji Narodowej (FIPN) oraz grupy do walki ze zorganizowaną przestępczością BRI/BAC.

¹⁵ M. Mróz, *Struktura dowodzenia siłami zbrojnymi w ustawodawstwie wybranych państw NATO*, Biuro Analiz Sejmowych, nr 13 (102), 30 lipca 2013, s. 5.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *L'armée de Terre et son „Budget”*, Armée de Terre, 06/07/2017, <http://www.defense.gouv.fr/terre/l-armee-de-terre/budget/l-armee-de-terre-et-son-budget> [dostęp: 22.10.2017].

Francuska kultura niezależności a obrona terytorialna

Cechą francuskiej strategii bezpieczeństwa i obrony była oraz pozostaje „niezależność” zdolności wojskowych, oparta na arsenale jądrowym, a także „samowystarczalność”, w ramach której istotną rolę odgrywa tzw. rezerwa. Rezerwa wojskowa jest składnikiem armii i w rozumieniu Kodeksu Obrony (w części „Rezerwa Wojskowa”¹⁸), opiera się na dwóch głównych komponentach: rezerwie operacyjnej i rezerwie obywatelskiej:

1. Operacyjną (wojskową) dzieli się na:
 - a) zaangażowania (poziom pierwszy, RO1) – skupiającą ochotników cywilnych (od 17 lat) z lub bez doświadczenia wojskowego, albo byłych wojskowych. Członkowie mogą służyć w kraju i zagranicą przez 3–4 miesiące (w ramach rocznego, maksimum pięcioletniego kontraktu), 27 600 ochotników (z wyłączeniem żandarmerii)¹⁹,
 - b) dyspozycyjną (poziom drugi, RO2) – obejmującą obowiązkowo wszystkich byłych żołnierzy i wojskowych (w stanie spoczynku) z obowiązkiem dostępności w ciągu 5 lat po opuszczeniu sił zbrojnych (mogą być powołani tylko w przypadku poważnego kryzysu)²⁰.
2. Obywatelską (Obrony i Bezpieczeństwa) składającą się z ochotników autoryzowanych przez władze wojskowe, gotowych poświęcić 25–30 dni rocznie bezpieczeństwu narodowemu. Są cenni ze względu na posiadane umiejętności, doświadczenie, a także zaangażowanie na rzecz obrony narodowej. Jej głównym zadaniem jest szerzenie ducha obrony i przyczynianie się do wzmocnienia więzi między wojskiem a społeczeństwem obywatelskim²¹.

Należy zatem odróżnić rezerwę operacyjną (*La réserve opérationnelle*) i rezerwę obywatelską (*La réserve citoyenne de défense et de sécurité*)²².

We Francji nie ma bezpośredniego odpowiednika polskiej Obrony Terytorialnej. Najbardziej właściwym odpowiednikiem dla polskiej OT jest francuska rezerwa operacyjna pierwszego stopnia (RO1), składająca się z ochotników cywilnych – kobiet i mężczyzn – świadomych kwestii bezpieczeństwa i obrony, gotowych poświęcić swój czas dla sił zbrojnych. Zarówno rezerwa operacyjna, jak i obywatelska wykonują zadania, które mieszczą się w zakresie polskiej OT.

¹⁸ 1 Loi n°97–1019 du 28 octobre 1997 portant réforme du service national; 2 Loi n°99-894 du 22 Octobre 1999 portant organisation de la réserve militaire et du service de défense.

¹⁹ Kobiety i mężczyźni zostają przeszkoleni w celu zapewnienia czasowego wzmocnienia sił zbrojnych, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych Peak (Vigipirate, kryzys w kraju, podczas dużych imprez, ochrona baz marynarki, ochrona wrażliwych obiektów). Dzielą się także swoim doświadczeniem zawodowym. E. Daum, O. Cahuzac-Soave, *La Réserve Opérationnelle en France. Opportunités et défis d'une réforme attendue*, Juillet 2015 Les notes stratégiques, s. 8.

²⁰ Od 1999 r. rezerwa operacyjna drugiego stopnia (RO2) nie została użyta w terenie.

²¹ *Reserve citoyenne de défense et de sécurité*, 8.03.2017, Ministère de la Défense, <http://www.defense.gouv.fr/reserve/presentation-generale/reserve-citoyenne-de-defense-et-de-securite/reserve-citoyenne-de-defense-et-de-securite> [dostęp: 11.03.2017].

²² Odrębną jednostką (od października 2016 r.) jest Gwardia Narodowa, składająca się z ochotników i pozostająca w dyspozycji bądź ministerstwa obrony, bądź ministerstwa spraw zagranicznych – dla wzmocnienia bezpieczeństwa wewnętrznego i wojskowego.

Rezerwa operacyjna. Składa się z francuskich obywateli – ochotników którzy podpisali zobowiązanie do służby w rezerwie (ESR, *engagement à servir dans la réserve*), ale również z byłych wojskowych (RO2)²³. Obecnie rezerwa operacyjna składa się w 1/3 z byłych poborowych, 1/3 z byłych wojskowych i 1/3 z osób wywodzących się ze społeczeństwa obywatelskiego. Mężczyźni i kobiety (w wieku co najmniej 17 lat) otrzymują specjalistyczne przeszkolenie w celu zapewnienia czasowego (przez kilkadziesiąt dni w roku) wzmocnienia do sił zbrojnych w oddziałach lub w sztabach wojskowych w kraju i zagranicą. Członkowie rezerwy operacyjnej wykonują te same zadania co wojskowi, a rezerwa jest istotnym uzupełnieniem sił zbrojnych. Niezależnie od statusu w sektorze cywilnym (agent służby publicznej, rzemieślnik, osoba wykonująca wolny zawód), rezerwiści wypełniają funkcję służebną zarówno wobec społeczeństwa obywatelskiego, jak i wojska, urzeczywistniając swoje zobowiązanie do skutecznego uczestnictwa obywateli w obronie kraju.

Rezerwa obywatelska. Jest drugim komponentem rezerwy wojskowej. Jej celem jest utrzymanie ducha obrony i wzmocnienie więzi naród–wojsko, a także wzmocnienie Rezerwy operacyjnej. Obywatele – rezerwiści stają się dobrowolnymi współpracownikami administracji publicznej, którzy zdecydowali się służyć obronie w oparciu o wiedzę i znajomość lokalnej struktury społeczno-gospodarczej, nie będąc zawodowymi żołnierzami. Rezerwa obywatelska stanowi szczególną formę powiązań między narodem a siłami zbrojnymi. Uczestnicy rezerwy obywatelskiej, poprzez swoje zaangażowanie, promują ducha obrony i dzieląc się swoją wiedzą, stanowią formę zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego. Nowy wymiar rezerwy obywatelskiej pojawił się wraz z utworzeniem, w 2012 roku, tzw. cyberrezerwy obywatelskiej.

Obie formacje są mobilizowane okresowo na czas ćwiczeń, w sytuacjach kryzysowych, takich jak na przykład klęski żywiołowe, katastrofy, wypadki oraz w przypadku wojny, i przeznaczone są na ogół do zadań wspierających główne siły regularnej armii. Jednakże, w odróżnieniu od rezerwy obywatelskiej, armię rezerwową nie cechuje terytorialność działania²⁴. W 2015 roku było 54374 rezerwistów operacyjnych (oraz 127022 w stanie spoczynku) i 4062 rezerwistów obywatelskich²⁵. W 2015 roku 15734 rezerwistów służyło w armii lądowej, 4671 w marynarce wojennej, 4239 w siłach powietrznych, 3118 w wojskowej służbie medycznej, 26274 w Żandarmerii Narodowej, a 341 rezerwistów zostało rozmieszczonych w operacjach zagranicznych²⁶. Zaznaczyć należy, że odsetek rezerwistów uczestniczących w misjach zagranicznych stale spada. W 2013 r. było ich 557²⁷. W tym kontekście do 2015 r., francuska rezerwa operacyjną można było umieścić pomiędzy modelem brytyjskim, gdzie rezerwa operacyjna jest ściśle powiązana z operacjami zewnętrznymi a modelem niemieckim,

²³ W skład rezerwy operacyjnej wchodzi także rezerwiści wywodzący się z Dyrekcji generalnej do spraw uzbrojenia (Délégation générale de l'Armement-DGA), z Wojskowej Służby Medycznej (Service de Santé des Armées-SSA), z Wojskowej Służby Paliwowej (Service des Essences des Armées-SEA) oraz z Służb Komisariatu Wojskowego (Service du commissariat des armées-SCA).

²⁴ E. Daum, O. Cahuzac-Soave, *La Réserve Opérationnelle en France. Opportunités et défis d'une réforme attendue*, Juillet 2015 Les notes stratégiques, CEIS, Les notes stratégiques, Juillet 2015, s. 5, 8.

²⁵ *Les Chiffres clés de la Défense*, Edition 2016, 18.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ E. Daum, O. Cahuzac-Soave, *op. cit.* s. 8.

gdzie siły rezerwy są przede wszystkim przeznaczone jako wsparcie armii niemieckiej do ochrony terytorium narodowego. To w stronę tego drugiego modelu wydają się podążać reformy francuskiej rezerwy.

Idealny rezerwista to osoba doświadczona i wpływowa. Jednakże trudnością w ich pozyskaniu jest opór ze strony środowiska pracodawców, stąd francuskie Ministerstwo Obrony podejmuje wysiłki, aby uświadomić przedsiębiorców o korzyściach służby rezerwowej podnoszącej kwalifikacje i zdyscyplinowanie pracownika. Rezerwiści dostarczają swoją wiedzę i doświadczenie w ramach własnych specjalności zawodowych, często nietypowych i szczególnie użytecznych (w obszarze środowiska, infrastruktury, komunikacji, broni, inne).

Ich celem jest służba publiczna na rzecz ochrony kraju z wykorzystaniem wiedzy i znajomości lokalnej struktury społeczno-gospodarczej. Nie noszą mundurów, z wyjątkiem rezerwistów sił morskich, otrzymują bieżące informacje na temat kwestii obronności i bezpieczeństwa państwa, uczestniczą w szkoleniach wojskowych i są specyficznym nośnikiem „kultury armii”. Zarządzanie rezerwą operacyjną odbywa się poprzez różne jednostki armii i różne rodzaje służb Ministerstwa Obrony Narodowej oraz Żandarmerii. Za zarządzanie rezerwą wojskową odpowiada Sztab Generalny Wojska, a dokładniej Délégué Interarmées Aux Réserves (DIAR: opierający się na Comité Directeur de la Réserve Militaire, CDRM) odpowiedzialny za ukierunkowanie rezerwy oraz Grupa Sterująca Rezerwą Wojskową (*Groupe de Pilotage de la Réserve Militaire*, GPRM), odpowiedzialna za wdrożenie decyzji MON na wniosek CDRM). Każdy rodzaj armii (lądowa, powietrzna, morska) oraz główne jednostki, jak na przykład wojskowa służba zdrowia, dysponują Delegaturą rezerwy umiejscowioną przy dowódcy – szefie sztabu danego rodzaju sił zbrojnych.

Rezerwa młodzieży obywatelskiej. Odrębną formą zaangażowania jest sieć rezerwy lokalnej młodzieży i obywateli (RLJC, *réserve locale à la jeunesse et à la citoyenneté*). Rezerwiści są „ambasadorami” obrony w środowisku młodzieży z trudnych dzielnic. Formacja ta, utworzona w 2003 roku, została włączona w 2008 roku w plan Ministerstwa Obrony na rzecz wyrównania szans dla młodzieży w trudnej sytuacji. Do tej formacji często włącza się wychowawców, nauczycieli mieszkających lub pracujących w miastach, a poszczególne zgrupowania RLJC (ok. 200 jednostek rozmieszczonych na całym terytorium kraju) umiejscowione są w newralgicznych dzielnicach i na obszarach wiejskich, aby wzmocnić związek pomiędzy armią a młodzieżą w tym dla promowania zasad obywatelskich i wzmocnienia obywatelskiej świadomości oferty, jaką daje udział w profesjonalnej armii. Powiązana z ministerialnymi delegaturami dla młodzieży i równych szans rezerwa (DMJEC, *Délégué ministériel à la jeunesse et à l'égalité des chances*) wchodzi w struktury lokalnych wydziałowych delegatów wojskowych (DMD, *Délégation militaire départementale*).

Cyberrezerwa. Odrębny komponent obrony terytorialnej we Francji stanowi tzw. cyberrezerwa obywatelska (*la réserve citoyenne Cyberdéfense*), powstała w lipcu 2012 roku. Rolą cyberrezerwy obywatelskiej jest wsparcie działania sił zbrojnych i wyspecjalizowanych agencji rządowych na rzecz obrony przed atakami cybernetycznymi w obszarach najbardziej strategicznych, poprzez podnoszenie świadomości i informację. Członkowie sieci cyberobrony obywatelskiej (w 2015 r. ok. 150 osób) muszą wykazać się szczególnymi umiejętnościami w dziedzinie obrony przed atakami cybernetycznymi. Przybliżają oni obywatelom ideę cyberobrony biorąc udziału w targach,

sesjach naukowych itp. Jest ona podzielona na kilka grup: dziennikarzy (promocja kultury obrony), studentów i młodzieży (promocja w przestrzeni publicznej poprzez konferencje, kampanie informacyjne na uczelniach, w szkołach), zaangażowania obywatelskiego (pomaga w dyskusji nad ukierunkowaniem prac cyberrezerwy), pozarządowych ośrodków analitycznych (wspiera myślenie strategiczne i rozwój techniczny w uniwersytetach, laboratoriach, ośrodkach analitycznych), MŚP (podniesienie świadomości na temat zagadnień cyberbezpieczeństwa i cyberobrony w sektorze przedsiębiorstw). Cyberrezerwa nie ma zatem charakteru służby wojskowej, ale wpisuje się w działania podjęte przez francuskie władze na rzecz cyberbezpieczeństwa. Dekretem z 7 lipca 2009 roku we Francji utworzona została Agencja Narodowa Bezpieczeństwa Systemów Informatycznych (ANSSI), podlegająca premierowi, której celem jest zapewnienie skutecznej izolacji wrażliwych systemów od ogólnodostępnej sieci Internetu²⁸. W 2012 roku w Bretanii utworzono tzw. ośrodek doskonałości cyber, w którym wyższe uczelnie wojskowe i inżynierskie współpracują z MŚP (małe i średnie przedsiębiorstwa).

Aby ułatwić pracownikom administracji publicznej udział w rezerwie, francuski rząd w 2011 r. podjął decyzję o stworzeniu „rezerwy bezpieczeństwa narodowego”, która oprócz rezerwy wojskowej, skupia cztery rodzaje rezerwy cywilnej²⁹.

Rezerwa cywilna policji narodowej. Powstała w 2003 r. i składa się z emerytowanych pracowników policji związanych obowiązkiem dostępności w ciągu 5 lat od zakończenia służby, oraz z ochotników, którzy podpisali zobowiązanie do służby. Rezerwa ta służy do wsparcia misji wewnętrznych sił bezpieczeństwa we Francji oraz poza jej granicami, z wyjątkiem misji utrzymania lub przywracania porządku publicznego. Obok niej, istnieje także „dobrowolna służba obywatelska policji narodowej” utworzona w 2007 r. w celu zacieśnienia więzi między narodem a policją narodową. Składa się ona z ochotników, którzy uczestniczą okazjonalnie w misjach solidarności, mediacjach społecznych oraz w misjach uświadamiających obowiązek przestrzegania prawa, przede wszystkim w trudnych dzielnicach.

Rezerwa służby medycznej. Powstała w 2007 r., skupia obecnych, jak i byłych pracowników służby zdrowia (lekarze, pielęgniarki, etc.) oraz studentów studiów medycznych i paramedycznych, którzy podpisali zobowiązanie do służby. Jej celem jest pomoc w sytuacjach nadzwyczajnych, jak katastrofy, awarie czy duże zagrożenia dla zdrowia w kraju. Rezerwa służby medycznej dzieli się na rezerwę interwencyjną, której główną misją jest natychmiastowa reakcja w razie poważnych kryzysów, jak klęski żywiołowe czy też atak terrorystyczny, oraz rezerwę pomocową, której

²⁸ Agencja wdrożyła narzędzia służące obronie cyberprzestrzeni we Francji, w tym m.in. sieć telefoniczną RIMBAUD łączącą strategiczne instytucje państwowe, bezpieczny system operacyjny clipOS, czy zabezpieczony Intranet ISIS. Cyberobrona jest zintegrowaną formacją podlegającą szefowi sztabu generalnego wojsk. Dowodzi ją oficer generalny „cyberobrona” odpowiedzialny za działania operacyjne oraz wzmocnienie cyberobrony poszczególnych rodzajów sił zbrojnych. Opiekuje się Ośrodkami Analiz i Walk Informatycznych Obrony (CALID), które na bieżąco śledzi wrażliwe systemy. W 2013 roku oddelegowano także wyższego oficera do NATO CCD COE w Tallinnie.

²⁹ «Garde nationale»: une réserve militaire forte et territorialisée pour faire face aux crises, Rapport d'information n° 793 (2015–2016) de M. Jean-Marie Bockel et Mme Gisèle Jourda, fait au nom de la commission des affaires étrangères, de la défense et des forces armées, déposé le 13 juillet 2016, Sénat.

zadaniem jest długoterminowe zarządzanie pandemią oraz innych wydarzeń, które stwarzają długoterminowe zagrożenie dla zdrowia i życia ludności.

Rezerwa cywilna służby więziennej. Stworzona w 2009 r. składa się wyłącznie z emerytowanych pracowników służby więziennej, którzy podpisali umowę o zaangażowaniu. Jej głównym zadaniem jest wsparcie zadań ministerstwa sprawiedliwości, takie jak pomoc w szkoleniu nowych pracowników służby więziennej, pomoc w prowadzeniu działalności resocjalizacyjnej wobec osób skazanych na kary pozbawienia wolności oraz wsparcie w działaniach sprzyjających zdobywaniu kwalifikacji zawodowych skazanych.

Sieć gminnych rezerw ochrony cywilnej. Powstała ona w 2004 r. i pozwala radzie miejskiej każdej gminy na utworzenie takiej rezerwy, której głównym zadaniem jest wzmocnienie bezpieczeństwa mieszkańców w czasie szczególnych okoliczności lub wydarzeń. Rezerwa ochrony cywilnej używana jest np. w czasie zagrożenia powodziowego. Składać się ona może jedynie z ochotników, którzy podpisali umowę o zaangażowaniu i których kwalifikacje odpowiadają wymaganiom dla danej misji.

Do sieci rezerwy bezpieczeństwa narodowego należą także:

Rezerwa wymiaru sprawiedliwości. Powstała w 2011 r. i składa się z byłych pracowników wymiaru sprawiedliwości (sędziów, prokuratorów, notariuszy, adwokatów, radców prawnych), którzy nie ukończyli 75 roku życia. Członkowie jej mogą być oddelegowani do realizacji działań pozasądowych.

Rezerwa obywatelska edukacji narodowej. Utworzona w 2015 r., jako forma indywidualnego zaangażowania na rzecz szkolnictwa Republiki Francuskiej. Lista rezerwistów edukacji narodowej jest sporządzana przez kuratora oświaty, który może poprosić o pomoc ochotnika rezerwy w ramach danego zapotrzebowania lub projektu edukacyjnego. Mogą oni uczestniczyć np. w działaniach edukacyjnych, mających na celu rozwój życia demokratycznego w szkołach podstawowych oraz gimnazjach czy liceach, a także ułatwiać inicjatywy rozwoju ucznia w szkole i poza nią. W specjalnych strefach nauczania rezerwiści uczestniczą w akcjach, mających na celu obronę podstawowych praw do równego nauczania dziewcząt i chłopców oraz zwalczanie wszelkich form dyskryminacji, rasizmu i antysemityzmu. Rezerwa ta składa się z byłych pracowników edukacji narodowej, którzy podpisali dobrowolne umowy o zaangażowaniu³⁰.

Problemy z rezerwą i próby jej naprawy

Pomimo rozbudowanych sił francuska rezerwa boryka się z wieloma problemami, głównie natury finansowej³¹, choć problemy z nieodpowiednią infrastrukturą przyczyniły się także do degradacji wizerunku sił rezerwy. Podczas gdy w latach 2008–2009 rezerwiści byli integrowani bezpośrednio w jednostkach armii zawodowej, aktualne plany uprzywilejowują bezpośrednio użycie grup rezerwistów, co utrudnia ich integrację w misje poszczególnych dowództw.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Budżet rezerwy operacyjnej jest od wielu lat regularnie pomniejszany, co powoduje, nie tylko problemy z mobilizacją rezerwy, ale także z jej atrakcyjnością finansową.

Biała Księga z 2013 r. zaproponowała cztery kierunki ewolucji rezerwy operacyjnej, podkreślając jednocześnie jej niezastąpioną rolę w systemie obrony Francji:

- Optymalizacja zdolności rezerwy operacyjnej;
- Wykorzystanie rezerwistów w obszarach, w których obecne siły bezpieczeństwa są deficytowe, jak np. cyberobrona;
- Rozszerzenie rekrutacji rezerwistów pochodzących z sektora cywilnego, połączonej z poprawą systemu zarządzania dostępnością rezerw;
- Rozwój rezerwy obywatelskiej tak, aby w pełni móc wykorzystać jej zdolności promocji kultury obrony oraz wiedzę jej członków³².

Wojskowa ustawa programowa na lata 2014–2019, której zadaniem jest wprowadzenie w życie polityki obronnej, zdefiniowanej w *Białej Księdze*, została zaktualizowana po zamachach terrorystycznych w styczniu 2015 r. Jej nowa wersja na lata 2015–2019 kładzie nacisk na zwiększenie zdolności kraju do obrony terytorium narodowego podkreślając, że wojska lądowe, których redukcja osobowa została zmniejszona³³, muszą być w stanie w ciągu kilku dni rozmieścić na terytorium całego kraju 7000 żołnierzy, z możliwością zwiększenia liczby do 10 000 żołnierzy³⁴. Głównym zadaniem tych sił jest przyjsięcie z pomocą jednostkom bezpieczeństwa wewnętrznego i obrony cywilnej w ich misji obrony infrastruktury krytycznej, obrony granic oraz ochrony ludności. W planie wzmocnienia obrony terytorium narodowego ważną rolę odgrywa wojskowa rezerwa operacyjna, która powinna zostać głęboko zreformowana. Dokument przewiduje w tej kwestii wzrost finansowania rezerwy operacyjnej o 75 milionów euro na lata 2016–2019, wzrost liczby rezerwistów z 28 tys. do 40 tys. gotowych poświęcić min. 30 dni w roku na szkolenia, a w razie potrzeby nawet do 210 dni. Aby móc zostać rezerwistą, kandydat musi zaangażować się na min. 3 lata. Ustawa zapowiada także przyszłą zmianę systemu mobilizacji, aby w razie zagrożenia dla bezpieczeństwa państwa można było zwiększyć liczbę dni aktywności rezerwistów oraz skrócić okres informujący pracodawcę o powołaniu pracownika–rezerwisty.

Aby przystosować system rezerwy operacyjnej do nowych wyzwań, rząd francuski analizuje także możliwość wzmocnienia partnerstwa z przedsiębiorstwami poprzez zawarcie nowych umów, mających na celu waloryzację roli rezerwistów oraz zwiększenie zaangażowania pracodawców w rozwój rezerwy, a także wykorzystanie członków rezerwy operacyjnej w obszarach wrażliwych, jak cyberobrona czy też wywiad elektroniczny. Planuje się także rozbudowę sieci rezerwy lokalnej młodzieży i obywateli (RLJC) tak, aby objąć programem, jak największą liczbę trudnych dzielnic.

Dla przedsiębiorstw, które zatrudniają rezerwistów, obecny system rezerwy wymaga szybkich reform³⁵. Według obecnego prawa, każdy pracownik–rezerwista dys-

³² *Livre Blanc Défense Et Sécurité Nationale*, 2013, s. 120–123.

³³ Ówczesny minister obrony, Jean-Yves Le Drian, początkowo planował redukcję sił lądowych o 24 tys. żołnierzy. W wyniku ataków terrorystycznych oraz zagrożenia dla bezpieczeństwa kraju ostatecznie zdecydowano się zredukować liczbę żołnierzy wojsk lądowych o 7,5 tys.

³⁴ LOI n° 2015–917 du 28 juillet 2015 actualisant la programmation militaire pour les années 2015 à 2019 et portant diverses dispositions concernant la défense.

³⁵ Od początku reorganizacji rezerwy wojskowej w 1999 r. jednym z głównych problemów z jakimi borykają się rezerwiści jest niechęć pracodawców do udzielania zwolnień na szkolenia. Zob. A. Crépin, *Histoire de la conscription*, Paryż 2009, s. 389.

ponuje 5 dniami rocznie, aby mógł uczestniczyć w ćwiczeniach. O nieobecności pracownika–rezerwisty przedsiębiorstwo jest informowane z wyprzedzeniem, które wynosi obecnie 30 dni lub 15, jeśli pracownik podpisał, za zgodą pracodawcy, klauzulę reaktywności (*clause de réactivité*). Problem w tym, że okres mobilizacji od kilku lat regularnie się wydłuża i wynosi obecnie nawet 30 dni rocznie. Zmusza to rezerwistów do wykorzystywania urlopu tak, aby zapewnić swoją dyspozycyjność. Organizacje pracownicze, takie jak CG PME czy Medef, domagają się szybkiej reformy systemu rezerwy, która według nich działa w czasie pokoju, ale jeśli będzie konieczność większej mobilizacji, obecny system spowoduje duże problemy dla przedsiębiorstw. W tym kontekście sukces reformy rezerwy będzie w znacznej mierze zależał od porozumienia między ministerstwem obrony a konfederacją pracowników francuskich (Medef).

Seria ataków terrorystycznych zmusiła władze francuskie do refleksji nad instrumentami pozwalającymi zwiększyć bezpieczeństwo państwa. Fakt, że część zamachowców wywodziła się z francuskiego społeczeństwa, sprawił, że zagrożenie terrorystyczne zaczęto traktować jako stały czynnik polityki obronnej Francji. Były francuski minister spraw wewnętrznych Bernard Cazeneuve, zaproponował kolejną reformę rezerwy operacyjnej, która miała pozwolić na jej szybkie użycie w razie „kryzysu zagrażającemu bezpieczeństwu narodowemu”. W tym celu przyjęto nową ustawę, która w dużym stopniu uelastycznia użycie rezerwistów–pracowników. W razie konieczności, na wniosek Ministra Spraw Wewnętrznych lub Ministra Obrony, może zostać zmniejszony okres, w którym pracownik–rezerwista musi poinformować pracodawcę o swojej nieobecności z 30 dni obecnie do 15 dni, oraz z 15 dni do 5 dni w przypadku pracowników, którzy podpisali klauzulę reaktywności. Postanowiono także zwiększyć liczbę dni roboczych w rezerwie, które mogą wykonywać rezerwiści–pracownicy w trakcie ich czasu pracy i bez konieczności zgody ich pracodawcy z 5 dni do 10 dni w roku³⁶. Bernard Cazeneuve zaznaczył także, że zmiany te nie mogą zastąpić poważniejszej reformy rezerwy operacyjnej, która mogłaby doprowadzić do stworzenia nowej struktury.

Trudne początki Gwardii Narodowej

Prezydent Francji, François Hollande, w swoim przemówieniu do Kongresu, 16 listopada 2015 r. oświadczył, że Francja jest w stanie wojny z terroryzmem i że w walce z tym zagrożeniem większą rolę powinny odgrywać zreformowane siły rezerwy wojskowej w postaci nowej Gwardii Narodowej (*une garde nationale*)³⁷.

13 października 2016 r. rząd francuski oficjalnie rozpoczął tworzenie Gwardii Narodowej (Garde nationale), której głównym celem jest wzmocnienie rezerwy operacyjnej, jaka w 2016 roku wynosiła 65 000 osób. Docelowo (koniec 2018 r.) w Gwardii Narodowej powinno służyć 85 000 rezerwistów. 40 000 służyć będzie

³⁶ Loi n° 2015-917 du 28 juillet 2015 actualisant la programmation militaire pour les années 2015 à 2019 et portant diverses dispositions concernant la défense.

³⁷ Discours, François Hollande, congrès, le 16 novembre 2015, <http://ps29.org/Discours-de-Francois-Hollande-devant-le-congres-le-16-novembre-2015> [dostęp: 11.03.2017].

w poszczególnych rodzajach sił zbrojnych (wojska lądowe, powietrzne i marynarka wojenna), 40 000 w żandarmerii. 5000 rezerwistów wzmocni szeregi policji.

Były francuski minister Obrony Jean-Yves Le Drian zaznaczył także, że rząd będzie starał się zmienić negatywny obraz rezerwy operacyjnej, która traktowana była jako biedniejszy krewny armii zawodowej i który używa starego sprzętu i jest źle wyszkolona. Rząd przewidział także zachęty finansowe dla młodych rezerwistów poniżej 25 roku życia³⁸.

Rząd brał także pod uwagę terytorializację rezerwy, aby uprościć rekrutację i zacieśnić więzi między rezerwistą i jego ojcowizną. W tym kierunku podąża reforma wojsk lądowych pod hasłem „blisko ludzi” („*au contact*”), która przewiduje stworzenie dowództwa terytorium narodowego, które dowodzić miałyby, m.in. operacjami w których brałoby udział także członkowie rezerwy.

W czasie kampanii wyborczej Emmanuel Macron wielokrotnie podkreślał chęć stworzenia skutecznej rezerwy, której członkowie będą prawdziwie niepełnoetatowymi żołnierzami systematycznie szkolonymi w ramach ustalonych programem ćwiczeń.

Rezerwa obywatelska i operacyjna jest przedstawiana przez obecny rząd jako nieodzowny komponent nowoczesnej struktury wojskowej, która we współdziałaniu z wojskami operacyjnymi i cywilnymi strukturami obrony i ochrony jest w stanie skutecznie sprostać dzisiejszym militarnym i niemilitarnym zagrożeniom bezpieczeństwa narodowego.

Nowa francuska minister obrony, Florence Parly, zaznaczyła w jednym ze swoich wystąpień, że będą kontynuowane prace nad rozbudową Gwardii Narodowej, która choć będzie miała zdecydowanie obronny charakter, jej członkowie będą mogli wykonywać określone działania poza granicami kraju. Podkreśliła także fakt, że rezerwa wojskowa rozumiana jako całość, odgrywa i odgrywać będzie dużą rolę w powszechnym wychowaniu obywatelskim i patriotycznym młodzieży³⁹. Większe finansowanie sił rezerwy, jak i Gwardii Narodowej ma je skutecznie przygotować do niezwłocznego i wszechstronnego wsparcia władz cywilnych i społeczeństwa w ratowaniu i zabezpieczaniu ludności, mienia i środowiska w sytuacjach klęsk żywiołowych i innych niebezpieczeństwach i potrzeb czasu pokoju, w okresie kryzysu czy wojny.

Podsumowanie

Rezerwa obywatelska we Francji, jako formacja złożona z ochotników, odgrywa szczególną rolę – ma bowiem wspomóc francuskie służby odpowiedzialne za utrzymanie porządku i bezpieczeństwa kraju, który w ostatnich latach doświadczył serii zamachów terrorystycznych. Pełni ona zatem rolę uzupełniającą i wspierającą dla zwiększonych sił policji, żandarmerii i wojska zmobilizowanych do ochrony porządku oraz bezpieczeństwa na terytorium całego kraju. Francja w nowych uwarunkowaniach

³⁸ Jedną z zachęt uczestnictwa w rezerwie jest dopłata ze skarbu państwa do prawa jazdy w wysokości 1000 euro jeśli młody rezerwista odbydzie minimum 50 dni służby. Studenci poniżej 25 roku życia mogą liczyć na dodatkowe 100 miesięcznie, jeśli odbędą minimum 37 dni służby w roku.

³⁹ Wystąpienie francuskiej minister obrony Florence Parly na salonie lotniczym Le Bourget, 23 czerwiec 2017 roku.

bezpieczeństwa musi szukać bardziej skutecznych narzędzi do walki z przestępczością i terroryzmem, toteż przywiązuje coraz większą wagę do powszechnego zaangażowania obywateli, zachęcanych by ochotniczo wstępować do różnych formacji rezerwy obywatelskiej.

Doświadczenia obrony terytorialnej we Francji *Streszczenie*

Historia francuskiej obrony terytorialnej ma swoją genezę w Gwardii Narodowej (La Garde Nationale), stworzonej przez Marie Joseph de La Fayette, 16 lipca 1789 r., aby bronić Paryż przed domniemaną reakcją króla. Na jej wzór powstały podobne siły na prowincji. Marsylianka zawdzięcza zresztą swoją nazwę gwardzistom z Marsylii, którzy ją śpiewali po ulicach Paryża latem 1792 r. Współcześnie, we Francji nie ma bezpośredniego odpowiednika polskiej Obrony Terytorialnej. Najbardziej właściwym korelatem jest francuska rezerwa operacyjna składająca się z ochotników cywilnych świadomych kwestii bezpieczeństwa i obrony, którzy gotowi są poświęcić swój czas dla sił zbrojnych.

Słowa kluczowe: obrona terytorialna, Francja, rezerwa operacyjna, rezerwa obywatelska

Territorial defence experience in France *Abstract*

The history of French territorial defence has its origins in the National Guard (La Garde Nationale), created by Marie Joseph de La Fayette on July 16, 1789, to defend Paris from the supposed reaction of the king. A similar force was created in the province. Marsylianka owes its name to the guards of Marseille, who sang it in the streets of Paris in the summer of 1792. Today, in France there is no direct counterpart to the Polish Territorial Defence. The most appropriate counterpart is the French operational reserve consisting of civilian volunteers who are aware of security and defence issues and willing to devote their time for the armed forces.

Key words: territorial defence, France, operational reserve, civic reserve

Опыт территориальной обороны во Франции *Резюме*

История французской территориальной обороны берет свое начало от образования Национальной гвардии (La Garde Nationale), созданной по инициативе Мари Жозефа де Ла Файета 16 июля 1789 г., с целью обороны Парижа ввиду предполагаемого наступления королевских войск. По образцу Национальной гвардии были созданы подобные формирования в провинциях. Следует упомянуть, что «Марсельеза» обязана своим названием гвардейцам из Марселя, которые ее пели на улицах Парижа летом 1792 г. Сегодня во Франции нет прямого аналога польских Войск территориальной обороны. Похожие задачи выполняет французский операционный резерв, состоящий из патриотически настроенных гражданских добровольцев, которым не безразличны вопросы безопасности и обороны, и которые готовы посвятить свое время для вооруженных сил.

Ключевые слова: территориальная оборона, Франция, операционный резерв, гражданский резерв